

ربا، جنگ با خدا

آیت‌ا... سیدمصطام‌الدین قوامی
استاد درس خارج علومیه و رئیس هیات
فقهی مدیریت اسلامی

ربا در لغت به معنای افزوده و افزایش. رشد و نمو است، چنان‌که در سوره مبارکه حج بیان شده که با بارش باران، زمین نمو می‌یابد و آماده رشد می‌شود. باید توجه کرد دراصطلاح نیز هر نوع افزایشی ربای حرام محسوب نمی‌شود، بلکه آن افزایش و افزوده‌ای نامشروع و غیرشرعی است که بیشتر از مقدار و میزان قرض و دین باشد، چنان‌که خدای متعال در آیه ۳۹ از سوره مبارکه روم می‌فرماید: «وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ رِبَاٍ لِّيَرْتُوْا فِیْ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْتُوْا عِنْدَا...»؛ و آن سودی که شما به رسم ربّا دادید که بر اموال مردم (رباخوار) بیفزاید (و یا هدیه به اغنیا دهید تا خود نفع زیاد دنیوی برید) نزد خدا هرگز نیفزاید (بلکه محو و نابود شود)....».

بنابر ضوابط شرعی یک ربای قرضی داریم که کسی به دیگری پولی را قرض می‌دهد و با افزوده‌ای آن را بازمی‌ستاند، درحالی‌که باید همان مبلغی را که قرض داده است، پس بگیرد. این چنین سنت قرض الحسنه که از تأکیدات دین و قرآن است، جای خود را به فعلی حرام می‌دهد، درحالی‌که قرآن وعده داده است آن میزان مالی که انبسان برای خدا قرض الحسنه می‌دهد، توسط خود خدا افزایش می‌یابد: «مَنْ ذَا الَّذِیْ یُقْرِضُ... قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفُهٗ لَهُ اَضْعَافًا کَثِیْرَةً» (بقره، ۲۴۵).

● حرب با خدا

بنابر آموزه‌های دینی، ربا در حکم محاربه با خدا و رسول خدا^(ص) تعبیر می‌شود؛ این یعنی حرب با حکومت دینی! کسی که رباخوار است، نسبت به نظام دینی هم اعلام جنگ دارد و حکم محارب می‌یابد، چون نوعی استثمار و حششتاک را بر مدیون و قرض گیرنده تحمیل می‌کند.

اگرچه می‌گوییم فرهنگ زیربنای اقتصاد است، اخلاص و فساد در اقتصاد، فرهنگ را هم تضعیف و تخریب می‌کند. البته این فرهنگ زیاده خواهی و استثمار است که سبب رباخواری می‌شود. ربا چون اقتصاد جامعه را رو به فقر و رکود و انحطاط می‌برد و مانع از عدالت و پیشرفت در آن می‌شود، در حکم حرب با خداست. درگیری با عدالت یعنی درگیری با خدا! این نشان از اهمیت اقتصاد در آموزه‌های دینی دارد. درجه این اهمیت به اندازه‌ای است که قرآن در سوره مبارکه قریش می‌فرماید: «فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ الَّذِیْ اَطَعْتَهُمْ مِنْ قُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ»، یعنی ما کسی را می‌پرستیم که معیشت و امنیت ما را تأمین می‌کند.

● مروج تبلی و استثمار

اگر در امنیت و معیشت اخلاص ایجاد کنیم و فقر را رقم نزنیم، درواقع با برنامه الهی یعنی قسط و عدل و رفاه درگیری می‌شویم و ربا در این میان ویروسی است خطرناک که سلامت و امنیت اقتصادی را نشانه می‌رود و آن را بیمار می‌کند؛ ازاین رو خدای تبارک و تعالی بین همه مفساد روی ربا دست گذاشته و آن را جنگ با خود می‌داند، چون فرهنگ تبلی، استثمار و زیاده خواهی را در خود نهفته دارد و در جامعه رواج می‌دهد. همه مفساد اقتصادی را باید در ربا ریشه یابی کرد؛ چون رباخواران از این درآمد نامشروع استفاده‌های غیرشرعی می‌کنند و دست به فساد هم می‌زنند!

امیرالمؤمنین امام علی^(ع) در خطبه ۳۴ نهج البلاغه می‌فرمایند: «... ای مردم، مرا بر شما و شما را بر من حقی واجب شده است، حق شما بر من، آن که از خبرخواهی شما دریغ نوزرم و بیت المال را میان شما عادلانه تقسیم کنم، و شما را آموزش دهم تا بی‌سواد و نادان نباشید، و شما را تربیت کنم تا راه و رسم زندگی را بدانید...». این یعنی یکی از وظایف حکومت دینی، افزایش رفاه مالی و آسایش برای مردم است که ربا مانع جدی در مقابل آن است و مانع رفاه عمومی و رونق اقتصادی به عنوان هدف دین می‌شود؛ اگر ربا رایج شود، تولید آفت می‌کند و رشد اقتصادی که بر مبنای تولید رخ می‌دهد، متوقف می‌شود.

● بردار و بخوان

بررسی تحریف در احادیث

کتاب «بررسی پدیده وضع و تحریف در احادیث مهدویت، جریان ها، نمونه ها و برآیندها» اثر خدامراد سلیمیان است که در پژوهشکده مهدویت و آینده پژوهی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی تهیه شد و به همت نشر این پژوهشگاه در ۴۹۵صفحه به چاپ رسید.

درمیان انبوه حدیث‌های صحیح و معتبر مهدویت، گاهی به‌اندک سختانی برساخته یا تصرف شده برمی‌خوریم. این اندک به سبب تأثیر شگرفی که مهدویت در زندگی مسلمانان دارد، بسیار است.

بررسی و تحلیل انگیزه‌ها در پاسخ به چرایی‌های «برساختن و دستبرد در احادیث»، تبیین نمونه‌ها در پاسخ به «چگونگی‌های آن» و بررسی آسیب‌ها در پاسخ به «چیستی پیامدهای آن»، حقایق ناگواری را در این گستره به دست می‌دهد که برجسته‌ترین آن ها، سست شدن بنیان‌های مهدویت است.

در بایستگی این پژوهش دانش بنیان، همین بین که پدیده وزن و تحریف در احادیث مهدویت را بازنمایی می‌کند، با شناساندن سره از ناسره، زمینه‌های بازپزوری بنیان‌های هرچه بیشتر معارف مهدوی در برپایی روایات معتبر را فراهم می‌سازد، کمک شایانی به پیرایش این باور ارزشمند از افزوده‌ها و برساخته‌ها می‌کند.

روش این تحقیق، روش روایی است که افزون بر مطالعه منابع و اسناد روایت، به گزاره‌های تاریخی مربوط نیز توجه شده است؛ زیرا تبیین نقش جریان‌های مذهبی مؤثر در این پدیده، نیازمند بررسی شواهد تاریخی است.

پژوهش حاضر از نوع پژوهش توسعه‌ای به شمار می‌آید که تلاش می‌کند به گونه توصیفی، تحلیلی و انتقادی انجام پذیرد. از آنجاکه موضوع پژوهش بررسی روایات معصومان^(ع) است، روش نقلی بی‌گرفته می‌شود و متن روایت در سه مرحله (بررسی اسنادی، بررسی متنی و کشف مدلول متون) بررسی خواهد شد.

● ساختار اثر

این اثر در چهار بخش و شانزده فصل تألیف شده است. در بخش اولین اثر که به «کلیات» پرداخته شده، مفاهیمی از جمله حدیث، تحریف، انتحال، مهدویت و جریان تبیین و وضع و تحریف در شیوه‌های جعل و تحریف حدیث، حکم شرعی وضع حدیث (شیوه‌های جعل و تحریف حدیث، حکم شرعی وضع حدیث، راهبرد معصومان^(ع) در برابر جعل و تحریف، موضوعات نگاری در شیعه، توصیفات حدیث جعلی و جاعلان حدیث، پیامدهای جعل و تحریف در روایات مهدویت، برخی کتاب‌های روایی مهدویت مشتمل بر جعل و تحریف) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. نویسنده در فصل دوم که با عنوان «زمینه‌های جعل و تحریف در روایات مهدوی» به رشته تحریر درآمده است، در دو بخش به زمینه‌ها و انگیزه‌های درونی (انگیزه‌های پنداری، انگیزه‌های مادی و دنیایی، انگیزه‌های به ظاهر معنوی) و زمینه‌ها و انگیزه‌های بیرونی (انگیزه‌های سیاسی و فرهنگی) اشاره کرده است.

«نقش جریان‌های انحرافی در جعل و تحریف در روایات مهدوی» عنوان یکی دیگر از فصول این اثر است که در پنج فصل به نقش پنج جریان کیسانیه، زیدیه، ناووسیه، اسماعیلیه و واقفیه در جعل و تحریف روایات مهدوی پرداخته شده است.

چهارمین و آخرین بخش از کتاب حاضر به «گونه‌شناسی و نقد احادیث» برساخته و تحریف‌شده اختصاص یافته و در قالب شش فصل، موضوعاتی اعم از احادیث مخالف قرآن، احادیث مخالف گزاره‌های قطعی تاریخی، احادیث مخالف ضروری دین و اصول مذهب، احادیث مخالف حس و تجربه علمی، احادیث دارای رکاکت و احادیث مخالف با اتفاق نظر دانشمندان شیعه تشریح شده است.

شماره

شماره ۵۵
۸ آذر ۱۴۰۳
شماره ۲۶
۲۶ شهریور ۱۳۹۹

۱۴
SHAHNARANEWS.IR

معارف

در گفت‌وگو با استاد حوزه و دانشگاه فلسفه معاف شدن از واجبات شرعی در دوران قاعدگی زنان بررسی شد

زنان را از عاطفه محروم نکنید

آمنه مستقیمی/ شناخت احکام دین و چرایی وضع آن‌ها خیلی از گرهِ‌های ذهنی را باز و بسیاری از باورهای اشتباه و خرافاتی را که به اسم دین پذیرفته‌ایم، باطل می‌کند. مثل احکام مربوط به دوران عادت ماهانه که تغییر جسمی و فیزیولوژیکی در زنان است اما بعضی برخورد‌ها با زن در این دوران اشتباه و از سر خرافات است. با معصومه ظهیری، استاد حوزه و دانشگاه، درباره نگاه آموزه‌های دینی به این ایام و باید‌های رفتاری آن گفت‌وگو کرده‌ایم.

نگاه ادیان به دوره ماهانه زنان

دوره عادت ماهانه زنان از دو جنبه قابل بررسی است؛ یک جنبه فیزیکی و ظاهری است که در گذشته از نظر علمی روی آن کار نشده بود و چون فیزیولوژی زن را نمی‌شناختند، درباره این شرایط دچار افراط و تفریط می‌شدند و مقابله منفی با زنان می‌کردند؛ مثل برحذر داشتن‌ها، دورداشتن‌ها و دور ماندن‌ها، حبس در زیرزمین، اجازه ندادن لمس خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و... که هیچ‌یک در دین اسلام راه و جای نداشته است. و در سیره پیامبر اکرم^(ص) و ائمه اطهار^(ع) موارد بسیاری ذکر شده است که فقط از باب راحتی زنان در این دوران منع از واجبات شرعی لحاظ شده است. برای مثال در دین زرتشت زنان باید در این ایام، چه در زمستان و چه در تابستان، از آب و آتش دور می‌ماندند یا در دین یهود سخت‌گیری‌های خاصی برای زنان وجود داشت و این نجاست را قابل انتقال به دیگران می‌دانستند. در دوره روم باستان هم اعتقاد بوده است؛ لذا زنان را در ایام عادت ماهانه در زیرزمین‌ها نگاه می‌داشتند.

خواندنی‌های المیزان

در تفسیر المیزان آمده است: «درباره ارتباط و تماس بازن در دوره عادت ماهیانه، عقاید گوناگونی میان مردم وجود داشت؛ یهود در این باره سخت می‌گرفتند و از خوردن و آشامیدن و نشست و برخاست و هم‌بستری با زنان در این دوره، دوری می‌کردند. در تورات، درباره زنان حائض و کسانی که با آنان هم‌نشینی و هم‌بستری و تماس داشته باشند، احکام سخت‌گیرانه‌ای آمده است، اما مسیحیان، از نشست و برخاست با این زنان و نزدیک شدن به آن‌ها ممانعتی نداشتند.»

تصریح قرآن به رنج زن در ایام عادت ماهانه

بخش دوم رفتارهای نامناسب با دختران و زنان در ایام ماهانه، خرافه‌های قبیله‌ای بوده است؛ مثل عدم دریافت خوراکی از زنان یا اعتقاد به سرایت این نجاست به دیگر مکان‌ها در صورت استحمام. اما اسلام بر همه این‌ها خط بطلان می‌کشد و قرآن به صراحت در آیه ۲۲۲ سوره بقره می‌فرماید: «و سؤال کنند تو را از عادت شدن زنان؛ بگو: آن رنجی است (برای زنان). در آن حال از مباشرت آنان دوری کنید و با آنان هم‌بستری نکنید تا آنکه پاک شوند...». در نگاه قرآن و آموزه‌های اسلام، این ایام رنج و زحمت برای زنان دارد و برای اینکه ادیت بیشتری را متحمل نشوند، مردان باید از آن‌ها فاصله بگیرند و این دوری به دلیل نجاست آن‌ها نیست، بلکه این همه برای تسهیل و راحتی و عدم زحمت زن و نیز سلامت نسل است؛ چون در این شرایط بارداری زنان تقریباً نادر است. امروزه همه روان‌شناسان و نیز پزشکان تصریح می‌کنند که زنان یکی دو روز قبل از ایام ماهانه و در همه روزهای عادت، تغییراتی را از نظر هورمونی و خلق و خو و جسمی و روحی تجربه می‌کنند.

معاف‌شدن از واجبات شرعی

معاف شدن از واجباتی مثل نماز و روزه در ایام حیض نیز رویکرد تسهیل و راحتی برای زن دارد، چون بانوان از ابتدای بلوغ تا پایان این دوره، سختی‌های خاص را متحمل می‌شوند و این ایام سبب ضعف جسمی آن‌ها می‌شود؛ لذا در ایام ماهانه، روزه بر زن واجب نیست. از طرفی نماز هم از او ساقط می‌شود، چون طهارت در نماز مقدمه واجب است و زن حائض طهارت و امکان وضو و غسل ندارد و به‌نوعی دچار سختی و تکلف می‌شود تا بتواند فریضه نماز را به‌جای بیاورد.

حایزین واجبات در ایام عادت

انجام مستحبات، وضو گرفتن، سر سجاده و روزه قبله نشستن، حتی خواندن قرآن به‌جز چهار سوره سجده‌دار در این ایام مانعی ندارد. امکان جبران روزه قضا شده در این ایام برای زنان وجود دارد. اگر در حج هم باشند، می‌توانند نایب بگیرند. فقط نماز است که قضا محسوب نمی‌شود که اگر همه این‌ایام در طول عمر یک زن را با فاصله زمانی سن تکلیف بین دختران و پسران مقایسه کنیم، برابری می‌کند و از این جهت هم این تقصی برای زن محسوب نمی‌شود؛ صرفاً تغییرات حال روحی و عاطفی همچون حالت جسمی طبیعی را تجربه می‌کند.

باید خرافه‌زدایی کنیم

براساس حیا و عفاف و زیست عقیفانه بهتر است که همه حالات روحی و روانی خود را در این دوران بروز ندهیم. مثل سایر بیماری‌ها نیاز نیست در این باره دائم صحبت شود. اما خوب است احکام آن درباره نماز و روزه و ورود به مسجد و حریم اهل بیت^(ع) بیان شود. از سوی دیگر باید از باورهایی مثل پاک نبودن و نگاه تحقیرآمیز داشتن و... به زنان در ایام عادت ماهانه خرافه‌زدایی کنیم. ما مسلمان هستیم و این از امتیازات اسلام است که در این ایام به حالات و شرایط زن از همه جوانب توجه کرده است.

عادت ماهانه عقوبت گناه حضرت حوا^(ص) نیست

رفتار پیامبر^(ص) و ائمه^(ع) با زنان در این ایام برگرفته از آموزه‌های دینی است و چیزی در این باره نوشته نشده است، به‌جز زمانی که یکی از همسران پیامبر^(ص) دچار استحاضه بود و حضرت به وی فرمودند: این حیض نیست و مانع زندگی عادی شما نمی‌شود. اینکه عادات ماهانه به دلیل گناه حوا بوده، اصلاً منبع و سندیت دینی و شرعی ندارد؛ چون تنها حکم شرعی برای تنبیه حضرت آدم^(ع) و حوا هبوط از بهشت بود و هیچ تنبیه دیگری برای آن‌ها تصریح نشده است که بخواییم حیض ماهانه زنان را هم جزو آن بدانیم.

روشنا

با یکدیگر پیوند داشته باشید و به هم نیکی کنید و با یکدیگر مهربان باشید و همچنان که خداوند به شما دستور داده است، برادرانی نیکوکار باشید. الکافی، ج. ۲، ص ۱۷۵

احکام

آیت!... العظمی‌ خاмене‌ای: در فرض سؤال شما فقط طبق همان قراردادی که منعقد کرده‌اید حق تصرف دارید، وگرنه تصرف غاصبانه و موجب ضمان است.

آیت!... العظمی سیستم‌تان: طبق قرارداد باید عمل کنید.

آیت!... العظمی مکارم‌شیرازی: در صورتی‌که امکان عمل به قرارداد بانک نباشد، می‌توانید آن را تا زمان موفقیت سرمایه‌گذاری کنید.

آیت!... العظمی شیرازی‌نجان: در فرض رضایت بانک، مانعی ندارد.

آیت!... العظمی صافی‌گلپایگانی: اگر وام تحت‌عنوان وکالت در خرید و فروش نقد و نسیه است، پول ملک بانک است و شما نمی‌توانید از پول بانک کسب سود برای خود کنید.

دکتر ظهیری،
باید با باورهایی مثل
پاک نبودن و نگاه تحقیرآمیز
داشتن و... به زنان در ایام عادت
ماهانه خرافه‌زدایی کنیم